

*El Sead Mahmud, аспірант кафедри міжнародних економічних відносин
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН ЛІВІЇ З ЄС ТА УКРАЇНОЮ

Проаналізовано сучасний стан торговельно-економічних відносин Лівії з торговельними партнерами – ЄС та Україною в період політико-економічних та соціальних трансформацій лівійської держави. Через виявлення запасів нафти в кінці 1950-х років Лівія вступила на шлях економічного процвітання. Вже до середини 1960-х років завдяки розробці родовищ нафти Лівія стала в один ряд з такими країнами, як Венесуела, Кувейт і Саудівська Аравія. Лівія є єдиною середземноморською країною (за винятком Сирії), що досі не уклала угоди про вільну торгівлю з ЄС, незважаючи на те, що двостороння торгівля є динамічною з певною асиметрією в бік енергетичного експорту. Двостороннє торговельно-економічне співробітництво Лівії та України в період лівійського збройного конфлікту майже не розвивалося, проте ідентифіковано основні перспективні напрями подальшого розвитку українсько-лівійських економічних відносин.

Ключові слова: *запаси енергетичних ресурсів, економічне зростання, політико-військова криза, структура національної економіки, глобалізація, СОТ, Європейський Союз, зона вільної торгівлі, традиційні економічні відносини, науково-технічна співпраця.*

*Al Sead Mahmud, post-graduate student Department of international
economic relations, V. N. Karazin National University of Kharkov*

TRENDS AND PROSPECTS OF TRADE RELATIONS WITH LIBYA EU-UKRAINE

This article analyzes the current state of trade and economic relations with Libya's trading partners - the EU and Ukraine in the period of political, economic and social transformations of the Libyan state. Due to the discovery of oil reserves in the late - 1950's Libya embarked on the path of economic prosperity. By the mid - 1960s with the development of oil fields in Libya stood on a par with countries such as Venezuela, Kuwait and Saudi Arabia. The article revealed that Libya is the only Mediterranean country - except Syria - which has not yet entered into a free trade agreement with the EU, in spite of this, the bilateral trade is dynamic with a certain asymmetry of energy exports. Bilateral economic and trade cooperation between Libya and Ukraine during the Libyan armed conflict almost did not develop, however, it's identified the main prospective directions of further development of Ukrainian - Libyan economic relations.

Keywords: *energy resources, economic growth, political and military crisis, the structure of the national economy, globalization, WTO, the European Union, free trade zone, the traditional economic relations, scientific - technical cooperation.*

*Эл Сеад Махмуд, аспирант кафедры международных экономических
отношений Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина*

ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТОРГОВЫХ ОТНОШЕНИЙ ЛИВИИ С ЕС И УКРАИНОЙ

Проанализировано современное состояние торгово-экономических отношений Ливии с торговыми партнерами ЕС и Украиной в период политико-экономических и социальных трансформаций ливийского государства. Благодаря обнаружению запасов нефти в конце 1950-х гг. Ливия вступила на путь экономического процветания. Уже к середине 1960-х гг. благодаря разработке месторождений нефти Ливия встала в один ряд с такими странами, как Венесуэла, Кувейт и Саудовская Аравия. Ливия является единственной средиземноморской страной (за исключением Сирии), которая до сих пор не заключила соглашения о свободной торговле с ЕС, несмотря на это двусторонняя торговля является динамичной с определенной асимметрией в сторону энергетического экспорта. Двустороннее торгово-экономическое сотрудничество Ливии и Украины в период ливийского вооруженного конфликта почти не развивалось, вместе с тем идентифицированы основные перспективные направления дальнейшего развития украино-ливийских экономических отношений.

Ключевые слова: запаси енергетических ресурсов, экономический рост, политико-военный кризис, структура национальной экономики, глобализация, ВТО, Европейский Союз, зона свободной торговли, традиционные экономические отношения, научно-техническое сотрудничество.

Постановка проблеми у загальному вигляді, її зв'язок із науково-практичними завданнями. Громадянська війна в Лівії стала найбільшим за кількістю жертв конфліктом в ході Арабської весни. Країна зазнала великих економічних збитків. Прямим наслідком конфлікту став розвал країни. Також наслідком війни стала дестабілізація в деяких інших країнах регіону. Результатом війни стало знищення лівійської державності. Тому для відновлення та відбудови національної економічної системи Лівії важливу роль відіграють наукові праці, спрямовані на ретельне дослідження нових перспектив торговельних відносин країни з традиційними для неї партнерами та запропонуванням нових концепцій розвитку економічних відносин країни.

Саме це зумовлює *актуальність обраної теми* та передбачає всебічне дослідження торговельно-економічних відносин сучасної Лівії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Через іманентно складну політичну ситуацію в Лівії, в академічних кругах дослідженню економічних процесів в цій країні присвячені численні роботи переважно західних економістів, серед яких варто виділити С. Колуччело [1], С. Масі [1], С. Річардсона [2] та ін.

В українській науковій літературі досліджуються переважно політичні та військові процеси, що відбуваються в Лівії. Зокрема, С. М. Палинська [3] зазначає, що дуже важливо міжнародній спільноті не залишити Лівію наодинці зі своїми проблемами, надати нагальну допомогу в боротьбі проти повстанців, аби завершити розпочатий процес, не випустити ситуацію з-під контролю. Для Лівії зараз найважливіше стабілізувати ситуацію, дати можливість народу повернутися до нормального життя [3]. Ми погоджуємося з цим висновком і вважаємо пріоритетним для відновлення ситуації в Лівії саме нормалізацію торговельних відносин країни, зокрема з традиційним партнером – Україною, з якою існують сталі відносини, які були закладені ще за часів Радянського Союзу.

Мета статті. Виявити тенденції і перспективи розвитку торговельних відносин Лівії з країнами-партнерами, зокрема з ЄС і Україною.

Виклад основного матеріалу. Згідно з прогнозами Міжнародного валютного фонду економіка Лівії за підсумками 2013 року скоротиться на 5% через серйозні проблеми у сфері нафтовидобутку.

До початку розробки родовищ нафти Лівія була однією з найбідніших країн Африки і не мала особливих перспектив економічного розвитку. Більша частина лівійців була зайнята в сільському господарстві, малопродуктивному через дефіцит атмосферних осадів і нестачі придатних для обробки земель. З виявленням запасів нафти в кінці 1950-х років Лівія вступила на шлях економічного процвітання. Уже до середини 1960-х років завдяки розробці родовищ нафти Лівія стала в один ряд з такими країнами, як Венесуела, Кувейт і Саудівська Аравія. У 1983 прибуток на душу населення зріс до 8480 дол. Бурхливий розвиток нафтодобувної промисловості залишив далеко позаду всі інші галузі господарства, однак політична криза та початок громадянської війни серйозно загальмували ці процеси [4].

Результатом громадянської війни став розвал Лівії як єдиної держави. Реальна влада в країні належить безлічі ополчень, створених за територіально-племінним принципом [5].

Водночас протягом тривалого періоду часу головним торговельно-економічним партнером для Лівії залишався Європейський Союз. Відносини між Європейським співтовариством та Лівією досі проводилися з урахуванням особливостей правової бази, яка регулювала двосторонні відносини.

Незважаючи на політичне протистояння, торговельні відносини з ЄС розвивалися динамічно (рис. 1). Переговори про рамкову угоду між ЄС і Лівією почалися в листопаді 2008 року. Мета полягала в тому, щоб підписати угоду про вільну торгівлю, що охоплює торгівлю товарами, послугами та інвестиціями. Це дозволило б забезпечити нові експортні можливості та вищу юридичну передбачуваність для експортерів ЄС, в основному в таких сферах, як послуги, державні закупівлі та співпраця на газових і нафтових ринках [6].

Проте після подій 2011 року в Лівії переговори були припинені. Таким чином, Лівія є єдиною середземноморською країною, за винятком Сирії, що й досі не уклала угоди про вільну торгівлю з ЄС.

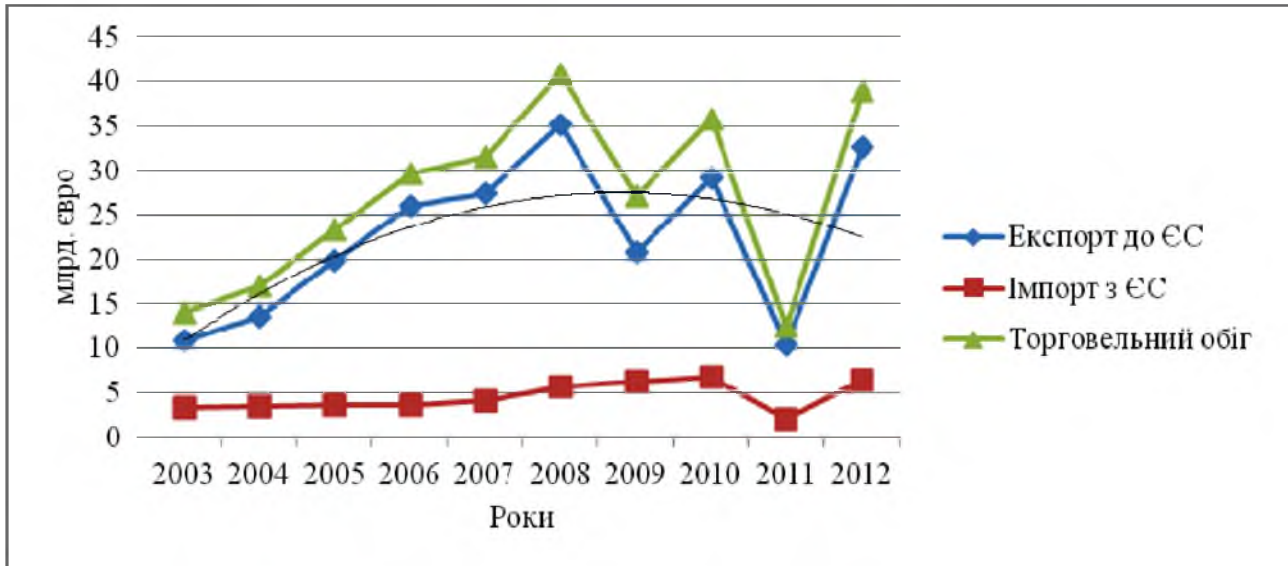

Рис. 1. Динаміка торгівлі Лівії та ЄС [7].

Незважаючи на припинення переговорів щодо підписання угоди про зону вільної торгівлі з ЄС, торгівля має певні відмітні характеристики. Протягом тривалого періоду часу (з 2003 до 2008 рр.) експорт до ЄС інтенсивно збільшувався, через зростаючі потреби європейської економіки у енергоносіях. ЄС і досі залишається головним партнером Лівії. Першим спадом в двосторонній торгівлі є період світової фінансово-економічної кризи, після якого спостерігався підйом до подій Арабської весни 2011 р.

Рис. 2. Структура експорту Лівії до ЄС (2012 р.) [7].

Аналізуючи структуру лівійського експорту (рис. 2), слід підкреслити, що він майже на 100% носить сировинний характер. Це зумовлює високу волатильність лівійського експорту через пряму залежність від зовнішніх чинників попиту всередині ЄС.

Протилежна ситуація спостерігається із лівійським імпортом з ЄС (рис. 3). Поряд із традиційними товарними позиціями – машинобудуванням, хімією ЄС експортує їжу, напої та тютюн і продукцію сільського господарства.

Слід зазначити, що об'єми імпорту з ЄС в постконфліктний період майже повністю відновлено (рис. 1).

Лівія не є членом СОТ. Переговори про приєднання Лівії до СОТ розпочалися 2004 року. Переговори по Рамковій угоді про торгівлю між ЄС і Лівією могли б стати стимулюючим чинником вступу до СОТ.

Таким чином, ми вважаємо, що укладення угоди про вільну торгівлю з Лівією призведе до збільшення узгодженості торговельної політики ЄС у регіоні, заклавши пролом у створенні зони вільної торгівлі Євромед (The Euro-Mediterranean Partnership).

Для дослідження українсько-лівійських відносин ми звернулися до офіційної аналітичної інформації Посольства України в Лівії.

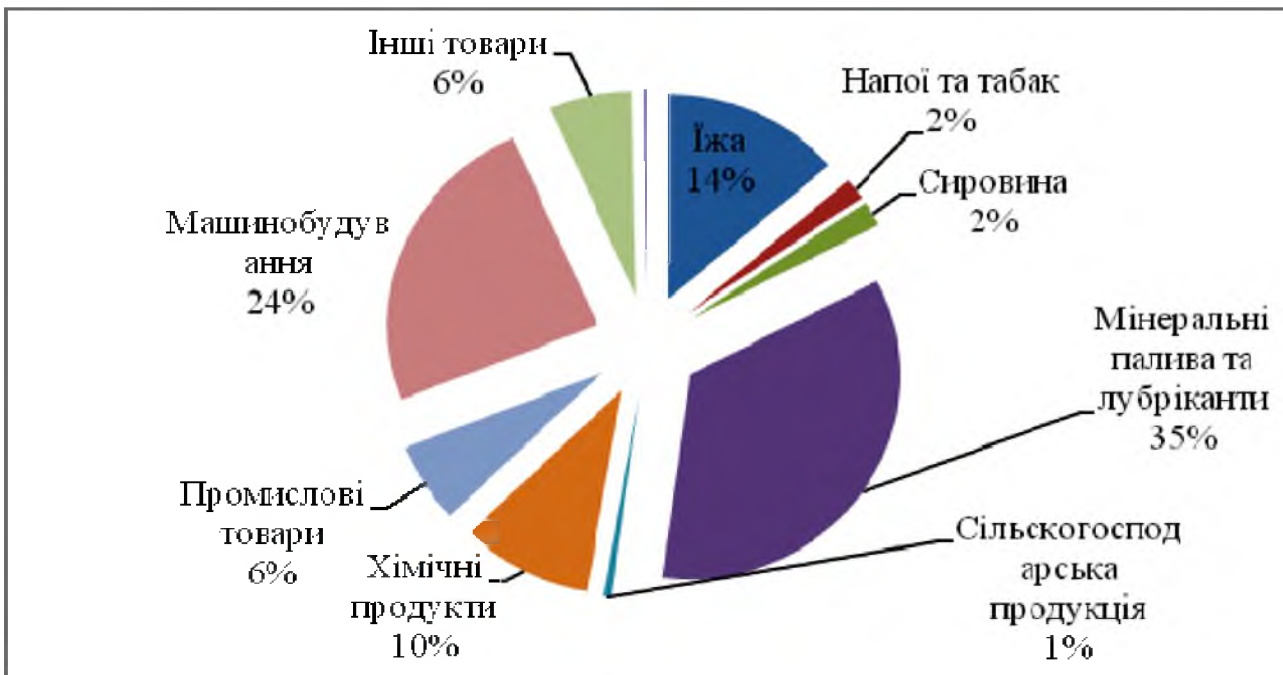

Рис. 3. Структура товарного імпорту Лівії з ЄС (2012 р.) [7].

Двостороннє торговельно-економічне співробітництво Лівії та України у період лівійського збройного конфлікту майже не розвивалося. Через це наразі не вдалося реалізувати деякі з раніше планованих проєктів, зокрема щодо започаткування роботи постійно діючої виставки оптового продажу товарів українського виробництва в Лівії, інвестування у лівійські промислові зони. Не було створено українсько-лівійську двосторонню робочу групу з метою розробки програм співробітництва в різних сферах використання ядерної енергії у мирних цілях. Крім того, на території Лівії не проводилися міжнародні тендери, зокрема на розробку нафтогазових покладів у цій країні [8].

За підсумками 2011 року обсяг торгівлі товарами склав 107 млн. 816 тис. дол. США, що на 46,6% або на 93 млн. 852 тис. доларів менше ніж показник 2010 року. При цьому обсяги експорту становили 107 млн. 604 тис. дол. США (зменшення на 93 млн. 852 тис.), а імпорту – 211 тис. дол. США (зменшився на 116 тис.). Позитивне для України сальдо двостороннього торгівлі становило 107 млн. 392 тис. дол. США [8].

Основними експортними позиціями 2011 року були зернові культури – 92,3% всього експорту товарів до Лівії або 99,3 млн. дол. США та вироби з чорних металів – 6,3 % або 6,8 млн. дол. США) [8].

Серед основних позицій в експорті скоротилися поставки зернових на 31% та виробів з чорних металів на 69%. Водночас скорочення обсягів поставок відмічається по всіх товарних позиціях експорту. Припинився експорт чорних металів, питома вага яких 2010 р. становила 16%, а також аеронавігаційних та космічних апаратів, питома вага яких 2010 р. становила 0,1%, 2009 р. – 10% всього експорту [8].

Обсяг торгівлі послугами між Україною та Лівією 2011 р. становив 1 млн. 244,7 тис. дол. США (37,7% від обсягу за 2010 р.). При цьому обсяги експорту послуг становили 735,5 тис.

дол. США (27% від 2010 р.), а імпорту – 509,2 тис. дол. США (79,2% від 2010 р.). Сальдо двосторонньої торгівлі послугами за цей період було позитивним для України і становило 226,4 тис. дол. США [8].

У січні-квітні 2012 року товарообіг становив 68,94 млн. дол. США (зростання в 2,5 разу порівняно з аналогічним періодом 2011 р.) за позитивного сальдо в 68,44 млн. дол. США [8].

Станом на 01.07.2010 р. в економіку України надійшли лівійські інвестиції на загальну суму 0,1 млн. дол. США (вкладено до 3 підприємств, 79,5% – колективні, громадські та особисті послуги; 18% – транспорт і зв'язок) [8].

Між Україною та Лівією велися переговори щодо реалізації перспективних інвестиційних проектів, зокрема, «100 тисяч гектарів» (використання українських сільськогосподарських угідь на засадах оренди з метою вирощування зернових для потреб Лівії), а також з розбудови на території України мережі АЗС з залученням лівійського капіталу, участі Лівії у розвитку та модернізації української готельної інфраструктури напередодні Євро-2012 [8].

Між лівійським Державним фондом інвестицій та Державним земельним фондом України у грудні 2010 року було підписано Меморандум про взаєморозуміння у сфері спільного пошуку земельних ділянок сільськогосподарського призначення для їхнього використання спільним українсько-лівійським підприємством у рамках реалізації проекту «100 тисяч гектарів» [8].

У 2010 році ДФІ Лівії було також придбано в центрі Києва (поблизу вул. Хрещатик) стару будівлю з метою її подальшої реставрації та введення в експлуатацію як готелю до 2012 року [8].

Проте, після розгортання збройного конфлікту в Лівії переговори щодо зазначених проектів було призупинено. Перегляд перспективних напрямів інвестиційного співробітництва очікується після стабілізації ситуації в Лівії [8].

Таким чином, у відносинах між Україною та Лівією спостерігається складний період, коли попередній досвід торговельно-економічних відносин не зміг зберегти темпи торгівлі.

З метою поновлення і поглиблення економічної взаємодії та експортного потенціалу України, Кабінет Міністрів ухвалив рішення про відновлення роботи українсько-лівійської Комісії з питань військово-технічного співробітництва. Основа інтенсивної та плідної кооперації двох країн у військовій сфері ґрунтується на технічній модернізації та сервісі військової техніки радянського зразка. Адже економіка Лівії була значною мірою зорієнтована на радянські технології, 80% озброєнь Лівії становила радянська техніка, а навчання цивільних і військових фахівців проходило в Радянському Союзі, у тому числі в Україні.

На озброєнні лівійської армії знаходиться 2210 танків, 2620 БТР і БМП, 130 бойових кораблів, 469 літаків і вертольотів, в основному радянського виробництва [9].

Дані свідчать про те, що Лівія є оптимальним економічним партнером для України, перспективність економічної взаємодії з арабським Сходом, на який припадає 20% українського експорту озброєння, є очевидним [9].

Ще одним фактором покращення ситуації, на нашу думку, має стати народна дипломатія через посилення культурних та освітніх проектів між країнами, зокрема заохочення лівійських студентів навчатися в українських університетах через програми обмінів та надання грантів на дослідження українсько-лівійських відносин.

Через економічну та громадянську кризу українські товари не користуються попитом у Лівії, а відсутність єдиного центру влади не дозволяє продовжувати сумісні енергетичні проекти з Україною.

Таким чином, Лівія зіткнулася з економічною кризою, через те, що збройні ополченці протягом декількох місяців блокують роботу нафтових об'єктів країни. Доходи скарбниці від експорту енергоресурсів впали на 80 відсотків [10].

Загони колишніх революціонерів, активісти місцевих племен і персонал з липня перешкоджають нормальній роботі нафтової галузі Лівії. Видобуток і експорт «чорного золота» значно скоротився – з 1,5 млн. до 250 тис. барелів на добу. Протестуючі домагаються не тільки підвищення зарплати і поліпшення умов праці, а й задоволення своїх політичних вимог [10].

Нафтовий сектор у Лівії забезпечує близько 96% доходів держави. До війни 2011 р. в Лівії, яка є членом Організації країн-експортерів нафти, добувалося 1,6 млн. барелів щодня [10].

Перехід Лівії на застосування законів шаріату, імовірно, матиме певний вплив на фінансове регулювання країни та правила інвестування.

У зв'язку з протестними виступами і страйками в нафтовій галузі, що становить основу поповнення бюджету країни, з кінця липня 2013 йде різкий спад доходів у цій індустрії, що оцінюється в 13 млрд. доларів.

Ця криза зачіпає також і газову індустрію. Так, у результаті багатоденних демонстрацій на північно-західних терміналах були перервані поставки газу до Італії [11].

У цих умовах, у зв'язку з відсутністю таких необхідних основ ділового співробітництва з іноземними інвесторами, як Конституція (її дія була скасована в результаті революційних подій 2011 р.) і чинне національне законодавство, уряду країни слід прийняти швидкі дії на відновлення зовнішньоекономічної діяльності.

Висновки. На основі проведеного аналізу слід зробити наступні найбільш значимі висновки. У даний час Лівія майже повністю зупинила виробництво нафти, оскільки уряд втрачає контроль над більшою частиною країни. Це безпосередньо впливає на стан торговельно-економічного співробітництва країни та вимагає негайних дій з боку лівійського уряду.

Незважаючи на ці проблеми, у Лівії все ще є досить потужний потенціал, який полягає у дев'ятому за величиною запасами нафти в світі і, отже, має основу для фінансування національної кампанії з відновлення економіки.

Іншим чинником для відновлення економіки Лівії є добре освічене населення. Подальший розвиток економічних відносин з ЄС можливий через підписання Угоди про зону вільної торгівлі й набуття членства в СОТ.

Для українсько-лівійських торговельно-економічних відносин характерна висока волатильність, що вимагає нового концептуального підходу до їхнього подальшого розвитку, з урахуванням військово-технологічної, освітньої та культурної взаємодії.

Література

1. Coluccello S., Massey S. Out of Africa: The human trade between Libya and Lampedusa Trends in Organized Crime December 2007, Volume 10, Issue 4, pp 77-90
2. Richardson S. Libya Domestica: Libyan Trade and Society on the Eve of the Invasions of Egypt / Journal of the American Research Center Vol. 36, 1999 Published by: American Research Center in Egypt
3. Палинська С.М. Післявоєнна Лівія: чи впорається новий уряд з зовнішніми і внутрішніми загрозами / С.М. Палинська, // 36. наук. праць [ред. Канцелярук Б. та ін.]. – К.: КиМУ, 2012. – Вип. 5. – 451 с.
4. Сучасний стан економіки Лівії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0_%D0%9B%D1%96%D0%B2%D1%96%D1%97
5. Последствия войны в Ливии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B8%D1%8F_%D0%B2%D0%BE%D0%B9%D0%BD%D1%8B_%D0%B2_%D0%9B%D0%B8%D0%B2%D0%B8%D0%B8
6. European Commission Trade statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/libya/>
7. European Commission Trade statistics, European Union, Trade in goods with Libyan Arab Jamahiriya [Електронний ресурс]. – Режим доступу trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113414.pdf
8. Торговельно-економічне співробітництво України та Лівії. Посольство України в Лівії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libya.mfa.gov.ua/ua/ukraine-ly/trade>
9. Украина возьмется вооружать Ливию [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inpress.ua/ru/economics/19102-ukraina-vozmetsya-vooruzhat-liviyu>
10. В Ливии начался экономический кризис [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aftershock.su/?q=node/198834>
11. Ливия вводит шариат [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.journal-neo.org/2013/12/12/rus-liviya-vvodit-shariat/>

Стаття надійшла до редакції 24.12.2013 р.